

С Е К Ц І Я 3. ВИКЛЮЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ, ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД НЕЇ ТА ВІД ПОКАРАННЯ

В. М. Кобернюк, *здобувач,*
Національний юридичний університет
ім. Ярослава Мудрого

СУБ'ЄКТИВНІ ТА ОБ'ЄКТИВНІ ВИДИ ЗВІЛЬНЕННЯ ОСОБИ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Одним із підходів до класифікації видів звільнення від кримінальної відповідальності, в основу якого покладено необхідність певної позитивної поведінки суб'єкта, який підлягає кримінальній відповідальності, є їх поділ на суб'єктивні та об'єктивні підстави для такого звільнення. Таке розмежування зумовлено тим, що для реалізації суб'єктивних підстав вирішальну роль відіграють воля і дії суб'єкта, який підлягає кримінальній відповідальності, тоді як для об'єктивних – звільнення відбувається під дією певних об'єктивних факторів, настання яких не може залежати від волі особи, яка звільняється від кримінальної відповідальності.

Дотримуючись даного критерію, до суб'єктивних підстав звільнення від кримінальної відповідальності можна віднести такі, як: дійове каяття за ст. 45 Кримінального кодексу України (*далі* – КК України), примирення винного з потерпілим (ст. 46 КК України), передача особи на поруки (ст. 47 КК України), звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру (ст. 97 КК України), а також спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності, передбачені в Особливій частині КК України. Настання умов, з якими законодавець пов'язує можливість звільнення від кримінальної відповідальності, безпосередньо залежить від посткримінальної поведінки особи, вчинення нею активних дій або утримання від певної діяльності, недопущення порушень закону тощо, що реалізується особою свідомо,

передбачає певні позитивні зрушення в її ставленні до вчиненого суспільно небезпечного діяння та його наслідків.

До об'єктивних підстав звільнення від кримінальної відповідальності відносять: звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку зі зміною обстановки (ст. 48 КК України), звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності (ст. 49 КК України). У цих ситуаціях настання тих чи інших умов не пов'язується з поведінкою особи та не залежить від її волі і суб'єктивного ставлення до події та наслідків кримінального правопорушення.

У зв'язку із наведеним розмежуванням необхідно звернути увагу на дискусійність щодо характеристики окремих підстав для звільнення особи від кримінальної відповідальності. Так, В. Сверчков вважає, що випадки, коли особа перестала бути суспільно небезпечною, є суб'єктивною зміною обстановки. На противагу йому Л. В. Головка висловлює думку, що такий підхід веде до ототожнення таких підстав для звільнення від кримінальної відповідальності, як зміна обстановки та дійове каяття, тоді як вчинення особою певних дій, які свідчать про втрату нею суспільної небезпечності хоча і має вольовий характер, проте мотиви їх вчинення безпосередньо не пов'язані із намаганням подолати негативні наслідки вчиненого нею діяння. Через це між ними і закриттям кримінального провадження немає прямого причинного зв'язку, який має місце у випадках дійового каяття.

На наш погляд, остання точка зору є більш переконливою. Тому до суб'єктивних підстав для звільнення особи від кримінальної відповідальності належать ті, за яких умови для звільнення тісно пов'язані з волею винного, його внутрішнім ставленням до кримінального правопорушення та діями, що вчиняються ним для подолання наслідків свого діяння.

Наведений критерій розмежування має не лише кримінально-правове, а й важливе процесуальне значення, яке полягає у тому, що при вирішенні питання про закриття кримінального провадження зі звільненням особи від кримінальної відповідальності за наявності суб'єктивних підстав встановленню з боку провадостосовника (слідчого, прокурора, судді) підлягають

не тільки об'єктивні обставини (сплив строків давності, втрата суспільної небезпечності тощо), а й суб'єктивний фактор, про який ішлося вище. Встановлення останнього, в свою чергу, не виключає, а, навпаки, передбачає (оскільки безпосередньо на ньому ґрунтується) встановлення його об'єктивного вираження. Іншими словами, щире каяття, як і примирення чи перебування на поруках, виражається в конкретних діях винного, які повинні бути вивчені й мають отримати належну правову оцінку, яка і зумовлює закриття кримінального провадження зі звільненням особи від кримінальної відповідальності.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доц. В. І. Маринів

В. Ш. Веліхаєва, II курс,
*Таврійський національний університет
ім. В. І. Вернадського*

ФІЗИЧНИЙ АБО ПСИХІЧНИЙ ПРИМУС ЯК ОБСТАВИНИ, ЩО ВИКЛЮЧАЮТЬ ЗЛОЧИННІСТЬ ДІЯННЯ

Фізичний примус – це протиправний фізичний вплив на людину з метою примусити її вчинити злочин.

Психічний примус – це загроза застосування до особи фізичного насильства або вчинення матеріальної чи моральної шкоди з метою спонукати її до вчинення злочину.

Так, С. І. Ожегов вважає, що примусити означає змусити зробити щось у примусовому порядку, тобто зробити те, чого людина не бажає робити. Заподіяння шкоди під впливом фізичного чи психічного примусу регламентовано Кримінальним кодексом України (далі – КК). У ст. 40 КК, зокрема, зазначається, що не є злочином дія або бездіяльність особи, яка заподіяла шкоду правоохоронюваним інтересам, вчинена під безпосереднім впливом фізичного примусу, внаслідок якого особа не могла керувати своїми вчинками.

Фізичний примус повністю виключає наявність вини.